

Pòrtic

Montserrat Tura

República pagesa

Vindicació del catalanisme rabassaire

Premi Carles Rahola d'assaig 2017

Montserrat Tura

República pagesa

Vindicació del catalanisme rabassaire

Premi Carles Rahola d'assaig 2017

Un jurat format per Francesc-Marc Àlvaro, Ignasi Aragay,
Josep Lluç, Joaquim Nadal i Mariàngela Vilallonga
va atorgar el 38è Premi Carles Rahola d'assaig a aquesta obra.

Primera edició: gener del 2018

© Montserrat Tura, 2018

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-404-6

Dipòsit legal: B. 3.646-2017

Fotocomposició: gama, sl

Impressió: Egedsa

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de
l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació
pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les
sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro
Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu
fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats

ÍNDEX

Us presento els meus pagesos	11
El nen dels aiguamolls	17
<i>Desamortització</i>	20
Aprenent de barber	22
<i>Catalanisme de base rural</i>	25
Els cabells d'un darwinista	27
<i>La sort de conèixer persones sàvies: Pere</i> <i>Estasen i Cortada</i>	30
Quatre pams de neu i dues dones	32
<i>La vinya i la filloxera</i>	37
L'olor de pagès	39
<i>Associacions vives</i>	42
La màquina dels núvols	44
<i>Rabassa morta</i>	47
A la manifestació	49
<i>La Setmana Tràgica</i>	52
Viatge al Lenguadoc	55
<i>Sindicat Agrícola</i>	59
El primer alcalde Tura	61
<i>La Mancomunitat de Catalunya</i>	64

L'epidèmia devastadora	68
<i>La grip espanyola</i>	71
Perdre la filla	73
<i>Sometent</i>	78
Hereu dels ideals	81
<i>Propostes transversals del catalanisme i</i>	
<i>conflicte social</i>	84
Tres-cents a la Llotja	87
<i>El dinamisme del món rural</i>	91
Primer exili	93
<i>Mobilitzacions socials, pistolerisme i pronunciaments</i>	
<i>militars</i>	98
L'arbre de la llibertat	100
<i>Josep Calvet i Mora</i>	104
Candidat republicà	108
<i>El «cuartelillo»</i>	111
Alcalde republicà	113
<i>Unió de Rabassaires, ERC i Centre Catalanista</i>	
<i>Republicà</i>	117
El pacte del president Macià	119
<i>El mandat republicà a Mollet</i>	122
República vol dir dispensari	125
<i>Socors Mutu</i>	128
Escola catalana	130
<i>L'Estatut de 1932 i les úniques eleccions al Parlament</i> .	134
Presoner al castell de Montjuïc	136
<i>El vot femení</i>	140
L'Estat Català dins la República Federal	142
<i>Els Fets d'Octubre de 1934</i>	145
Sense marit ni pare	147
<i>L'etapa fosca i la Lliga</i>	150
Tornarem a lluitar, tornarem a sofrir... ..	152

1936.....	157
Aturar els colpistes	159
<i>Atacs al culte religiós</i>	162
Acords amb Tarradellas	164
<i>El pacte del 36</i>	167
Els fills al front.....	169
<i>Guerra</i>	171
El forn de la Vicenta	173
<i>Maig del 1937</i>	176
Dimissió i retorn	178
<i>Vinyes i bombes</i>	181
Acollits a Can Pinyonaire.....	183
<i>El portaavions de Mussolini</i>	185
Bombes als pallers.....	187
<i>Víctimes de les bombes</i>	190
Sense els fills i amb dotze vaques	192
<i>La llet</i>	195
La Vicenta va al front	198
<i>La batalla de l'Ebre</i>	200
Amb la bicicleta a l'encalç del pare	203
<i>Retirada i darrers combats al Vallès</i>	206
Als masos i a les cunetes.....	208
<i>El final de la guerra en territori català</i>	210
Les sabates dels morts.....	212
<i>Els passos fronterers</i>	215
Estaques, filferros i soldats a cavall a la platja d'Argelers.....	216
<i>Darrere les muntanyes, l'esperança</i>	220
Detingut per les pastanagues.....	223
<i>Els camps d'acolliment</i>	226
Retrobament i separació.....	228
<i>Josep Fortuny</i>	230

Els vencedors a Can Pinyonaire	234
<i>Cartes des dels camps</i>	237
La verema al camp d'Agde	239
<i>Una repressió poc coneguda</i>	243
Presoner dels nazis	247
<i>La França nazi</i>	250
Detingut per les forces de Pétain	252
<i>L'organització Todt</i>	256
El fill a casa i el pare a França	258
<i>Holocaust</i>	262
L'arbre del dol	264
<i>La Falange per obligació</i>	268
L'odi feixista contra Can Pinyonaire	274
<i>Els efectes de la repressió a Mollet</i>	277
Us mataré de gana	279
<i>Els «Pinyonaire» sotmesos a consells de guerra</i>	282
La llavor dels rabassaires	287
<i>«Cara al sol» i la protecció dels mestres</i>	289
Batejats per por	291
<i>Els alcaldes de la infàmia</i>	294
Un paquet molt important	298
<i>Rabassaires i catalanistes</i>	301
Els anys de la fam	303
<i>Les morts de la miserable postguerra</i>	305
<i>«Otro perro Tura menos»</i>	308
<i>Reunions prohibides</i>	310
El funeral del silenci	312
<i>El Codi Civil Català en els masos</i>	314
Els Pinyonaire no es rendeixen	316
<i>Desarrollismo</i>	319
Tombarelles fins als núvols	322

US PRESENTO ELS MEUS PAGESOS

1

La decisió de relatar-vos la vida dels meus pagesos, la del meu besavi —home de la Lliga de Prat de la Riba i defensor de la Mancomunitat i del primer Estatut d'Autonomia— i la del meu avi —rabassaire, cooperativista amb mirada internacional— no ha estat fàcil. Els records contats de l'un i els records viscuts de l'altre, amb el seu aspecte d'home cremat pel sol, amb gorra anglesa i mans endurides, es barregen amb una profunda admiració que proclamo des d'ara mateix. Me'n sento molt a prop i encara em fan mal tots els moments terribles que van haver de passar. Però potser també és per això, justament, que ho he volgut explicar.

L'humil casa pairal del protagonista principal, del líder rabassaire, va ser escorcollada sovint i els seus llibres i la seva correspondència els van cremar en diverses ocasions. Vinc d'una casa amenaçada, perseguida i castigada.

He crescut en una llar que tenia un codi d'alerta basat en la forma d'estendre els llençols, per avisar de perills de persecució policial. És un llenguatge secret que la meva mare va aprendre de la seva sogra i ella l'havia après abans de la seva. Una casa així ja s'entén que no és una casa qualsevol.

La feina duríssima del camp, les llarguíssimes jornades, la vida sense festius i sense treva no van impedir als meus parents de llegir molt ni d'escriure programes polítics. Van prendre temps al temps per posar en marxa organitzacions col·lectives i crear una xarxa extensíssima de contactes, per anar amunt i avall amb carro, allà on calgués, per fer negocis i intercanvis en zones molt llunyanes del vell continent europeu i per convèncer els altres d'unir-se i lluitar plegats. Dels principis que sustentaven el seu republicanisme en van fer proclames que explicaven enfilats a les portadores de raïm posades de cap per avall. No trobaven temps per a les convencions socials perquè la seva vida va ser una entrega a una causa que requeria totes les hores de tots els dies.

Quan dic que no tenien temps per a res, ho dic amb tota la contundència que un sol exemple demostra: Feliu Tura Valldeoriola havia d'anar a demanar formalment que el seu fill gran, l'hereu del poc que tenien, pogués festejar amb la noia de qui s'havia enamorat. Maria Ros, la seva dona i companya de lluites, l'hi recordava cada dia però ell no en veia mai l'hora. Fins que va arribar un dia que, aprofitant que passava prop de casa dels pares de la Roser, que així es deia la noia, va fer aturar un grup nombrós de més de cent rabassaires que es dirigien a l'era. La Gumersinda, que més tard seria la seva consogra, no va aconseguir fer-lo passar del portal. Li va dir que s'esperés, que li portaria el porró a l'entrada, per celebrar l'aprovació del prometatge, i quan va tornar ell ja estava enfilat al carro dirigint unes paraules als altres pagesos.

Aquests homes, i les dones que els van acompanyar en aquesta vida d'activisme, no van dubtar tampoc a assumir responsabilitats públiques si eren d'elecció popular, ja fos en els ajuntaments o en el Consell General de la Unió de Rabassaires i en els òrgans on aquesta organització participava.

Es feien sentir perquè tots coneixien la seva capacitat aglutinadora i eren temuts pels grans propietaris agrícoles, que de mica en mica van anar decantant-se cap a posicions polítiques molt conservadores.

2

El meu interès és explicar el que van fer i el que van aconseguir, però és inevitable explicar el que d'altres els van fer a ells. Van patir una guerra, en què, per primera vegada es bombardejava lluny dels camps de batalla per atemorir la població. I van ser víctimes de la repressió posterior. Van sofrir una venjança horrible. Es van acarnissar amb els seus fills. Hi va haver una obsessió dels feixistes per castigar, més enllà de qualsevol pietat, que cal explicar-la perquè no quedi impune encara que hagin passat tants i tants anys, si més no en la memòria col·lectiva.

També voldré destacar la solidaritat que van rebre sempre. Fins i tot en els moments més difícils van sentir l'escalf i l'ajuda dels qui un dia s'havien sentit rabassaires i van menjar gràcies a les cooperatives d'autogestió que havien organitzat. Quan els va arribar l'hora d'acomiarar-se de la vida, els van retre homenatge en silenci massiu.

Són testimonis d'un temps que ja se n'ha anat. Autopistes, aeroports, trens i un creixement urbà extensiu van anar fent impossible l'activitat agrícola a les zones que els pagesos havien guanyat a mà als aiguamolls. Però alguns d'aquells rabassaires no es van rendir mai i la seva lluita va connectar directament amb el sindicalisme clandestí dels obrers vinguts d'arreu, que omplien les fàbriques de les riberes dels nostres pobres rius i que vivien als polígons d'habitatges sense servei.

La casa on vaig viure, la casa del codi secret dels llençols estesos, feia olor de resina de pi, de pinyes i de pinyons torrats durant uns quants mesos, cada any, sempre. Encara avui se la coneix amb el nom que temps enrere va rebre: can Pinyonaire.

A tots els nens que ens hi vam criar, els meus rabassaires ens contaven les llegendes dels líders remences Pere Joan Sala i Francesc de Verntallat. En aquella era, ens parlaven sempre de la primavera que vindria després de l'hivern més cru i ens convidaven a buscar mimoses florides pels camins perquè els semblava el senyal inequívoc que el bon temps superava la gelor.

3

Els pagesos que mostra aquest treball es deien Tura i els deien els Pinyonaire, però hi va haver molts altres rabassaires al capdavant de moltes cooperatives i molts projectes transformadors, radicalment reformadors i catalanistes. El reconeixement a la seva integritat sempre va sorgir dels seus iguals. No han rebut mai el reconeixement institucional potser perquè tampoc no el desitjaven i se'm fa estrany que aquells que els van fer patir, en canvi, sí que van trobar la manera de ser reconeguts fins i tot quan ja s'havia restaurat la democràcia. Ja ha arribat l'hora de treure'ls de l'ostracisme, perquè la seva vida i el seu mestratge no s'oblidin mai.

L'estructura econòmica i els conflictes socials vinculats al món pagès han estat estudiats extensament en publicacions com ara *Història agrària dels Països Catalans*, amb la direcció d'Emili Giralt i Raventós i la coordinació de Josep M. Salrach; *El problema agrari a Catalunya. La qüestió rabassaire*, d'Albert Balcells; *Cooperativisme i associacionisme agraris a Catalunya: els propietaris rurals i l'organització*

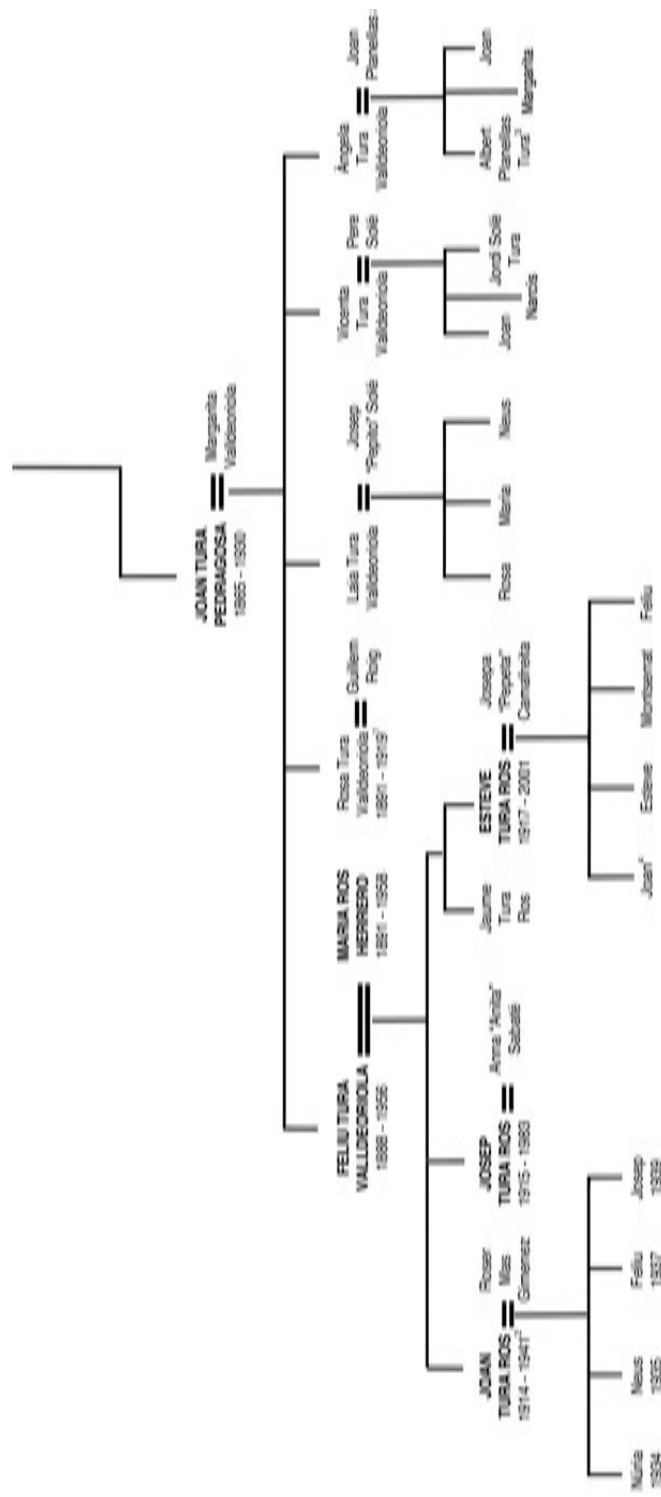
dels interessos agraris al primer terç del segle xx, de Jordi Planas i Maresma, entre els més destacats. Són estudis imprescindibles per intentar entendre l'estructura econòmica i la seva translació al dret civil català.

La meva intenció ha estat una altra que la d'aquests volums perquè m'he volgut aproximar a aquesta realitat des de la memòria personal, des de la memòria de transmissió oral i a partir d'un família concreta, que és la meva: una família de pagesos sense terres, de masovers i arrendataris que es van implicar en accions socials per sobreviure a les dificultats causades per les grans desigualtats.

Per això repassarem, amb els lectors que m'hi acompanyin, la manera com van provar de superar la plaga de la fil·loxera, la seva immersió en els esdeveniments polítics, el seu compromís amb la reivindicació catalanista i la participació dels moments històrics, com ara la recuperació de les institucions catalanes: la Mancomunitat i la Generalitat de la Segona República.

En aquest llibre parlo d'uns homes i dones que es van convertir en autèntics líders perquè les formes d'organització sindical, cooperativa, autogestionada que proposaven els ajudava a sortir de la misèria. Aquest és el sentit últim del seu ideari que encara em sembla vigent.

Us presento, doncs, una gent honrada que va defensar la causa de la llibertat i que va sofrir molt per defensar aquesta causa. Comparteixo amb tots vosaltres la vida privada i pública d'una gent que m'estimo i que em sembla que, en arribar a l'última pàgina, els lectors també s'estimaran. Perquè estimar la llibertat és el mateix que estimar la vida. I una vida justa ens exigeix que de tant en tant sapiquem mirar enrere i recordar-nos d'aquells que ho van donar tot abans que ho poguéssim fer nosaltres.

* Grip espanyola

* Mauthausen-Gusen

* Titus avantimàtic

* "Otro pero Tura menor"